

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru ke sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Otevření systémů vzdělávání: nové technologie a otevřené vzdělávací zdroje jakožto prostředky inovativní výuky a učení pro všechny

COM(2013) 654 final

(2014/C 214/06)

Zpravodaj: **pan LOBO XAVIER**

Spoluzpravodaj: **pan TRANTINA**

Dne 25. září 2013 se Evropská komise, v souladu s článkem 304 Smlouvy o fungování Evropské unie, rozhodla konzultovat Evropský hospodářský a sociální výbor ve věci

sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Otevření systémů vzdělávání: nové technologie a otevřené vzdělávací zdroje jakožto prostředky inovativní výuky a učení pro všechny

COM(2013) 654 final.

Specializovaná sekce Zaměstnanost, sociální věci, občanství, kterou Výbor pověřil přípravou podkladů na toto téma, přijala stanovisko dne 6. února 2014.

Na 496. plenárním zasedání, které se konalo ve dnech 26. a 27. února 2014 (jednání dne 26. února 2014), přijal Evropský hospodářský a sociální výbor následující stanovisko 226 hlasy pro, 2 hlasy byly proti a 3 členové se zdrželi hlasování.

1. Závěry a doporučení

1.1 Nástroje IKT postupně začínají být využívány ve všech sférách života každého z nás. EHSV se domnívá, že digitální pojetí systémů vzdělávání může napomoci zlepšení kvality a kreativity vzdělávání nabízeného komunitě, zejména pokud se současně zapojí zdravý rozum.

1.2 EHSV je přesvědčen, že zásadní význam pro úspěšnost iniciativy „otevření systémů vzdělávání“ mají učitelé. Jejich zapojení do přípravy a provádění iniciativy, jež s sebou nese odpovídající odbornou přípravu, má zásadní význam pro „otevření systémů vzdělávání“ novátorským způsobem, za využití nových technologií a otevřených vzdělávacích zdrojů a v kontextu vzdělávání a školství otevřeného všem.

1.3 EHSV zdůrazňuje, že mobilizace všech aktérů a podpora vytváření „vzdělávacích partnerství“ ve společnosti se zapojením škol, podniků, obecních úřadů, sociálních partnerů, organizací občanské společnosti, nevládních organizací pracujících s mládeží, komunitních pracovníků pracujících s mládeží a v dalších oblastech, rodičů a studentů do navrhování a realizace učebních osnov má klíčový význam pro úspěch a praktické výsledky iniciativy ve zdravém prostředí, v němž probíhají změny vzdělávacího paradigmatu.

1.4 EHSV upozorňuje na to, že je nezbytné účinně využívat existující programy financování – a to jak ty evropské, tak zejména programy vnitrostátní – k podpoře optimálního využívání nových technologií a otevřených vzdělávacích zdrojů formou uzpůsobenou učebním osnovám. Je nutné sledovat, šířit a podporovat osvědčené postupy existující v některých členských státech, například co se týče pobídek pro podniky, které vybaví školy novými informačními a komunikačními technologiemi (IKT).

1.5 EHSV považuje za zásadní, aby byly nástroje pro uznávání dovedností získaných díky využívání IKT dobře srozumitelné celé komunitě a aby bylo jejich používání pravidelně vyhodnocováno. Evropský prostor dovedností a kvalifikací, jenž je v současné době v přípravě, musí přispět k tomuto úsilí o transparentnost a uznávání dovedností. To má zásadní význam pro zajištění toho, aby systém vyhovoval celé komunitě.

1.6 EHSV rozhodně souhlasí s tím, že při uplatňování opatření na podporu využívání nových technologií v rámci učebního procesu – ať se jedná o hromadné otevřené on-line kurzy (Massive Open Online Courses – MOOC), či o otevřené vzdělávací zdroje – je zapotřebí dobře naplánovaný komplexní přístup. Učitelé budou bezesporu hrát i nadále klíčovou úlohu v celém vzdělávacím procesu díky vhodnému proškolení a pobídkám. Vzdělávání založené na technologiích přineslo Evropě nové výzvy. Technologie bez učitelů ztrácí svou vzdělávací hodnotu, ale učitelé, kteří si budou jistí svými digitálními dovednostmi, budou i nadále hlavními aktéry ztraktivňování vzdělávání pro studující.

1.7 EHSV by chtěl zdůraznit, že při využívání nástrojů IKT ve vzdělávání je nutné více se zaměřit na začleňování, zejména pak studentů ze znevýhodněných podmínek, kteří si nemohou pořídit předepsané přístroje, nemají pořádný přístup k internetu ani nemohou nakupovat obsah. Existuje řada případů osvědčených postupů z celé Evropy, které se zabývají překonáváním těchto překážek a vybavováním dotyčných nástroji, které potřebují. Tyto osvědčené postupy je třeba sdílet a podporovat.

1.8 EHSV má rovněž za to, že nové internetové technologie umožňují přenos znalostí přes hranice a stimulují tak sbližování vzdělávání v členských státech. To je důležité z hlediska mobility příštích zaměstnanců a zaměstnavatelů na spojených trzích Evropské unie, která bude v tomto smyslu přínosná.

1.9 EHSV se domnívá, že Evropská komise by měla zajistit nezbytné mechanismy podpory a koordinace pro dosažení rychlého a účinného provedení návrhů projednaných v rámci tohoto dokumentu a pro zajištění měření pokroku a podpory výměny osvědčených postupů na úrovni EU. EHSV se domnívá, že řádná realizace návrhů rovněž napomůže naplnění obecných cílů strategie Evropa 2020.

2. Souvislosti

2.1 Evropská komise zahájila iniciativu „otevření systémů vzdělávání“ coby akční plán, jehož cílem je řešit nedostatečné nebo neefektivní využívání informačních a komunikačních technologií ve vzdělávacím procesu a také jiné problémy související s digitálními technologiemi, které brání školám a univerzitám v poskytování vysoce kvalitního vzdělání a v rozvoji digitálních dovedností, jež se do roku 2020 stanou nezbytným předpokladem pro 90 % pracovních míst.

2.2 Tuto společnou iniciativu „otevření systémů vzdělávání“ vede paní Androulla Vassiliou, komisařka pro vzdělávání, kulturu, mnohojazyčnost a mládež, a paní Neelie Kroes, místopředsedkyně Evropské komise odpovědná za Digitální agendu. Iniciativa se zaměřuje na tři hlavní oblasti:

- vytváření příležitostí k inovaci pro organizace, učitele a studující;
- větší využívání volně přístupných vzdělávacích zdrojů v zájmu zajištění toho, aby byly vzdělávací materiály připravené s použitím veřejných prostředků dostupné všem a
- zlepšení infrastruktury IKT a připojení ve školách.

2.3 Iniciativy spojené s „otevřením systémů vzdělávání“ budou financovány s podporou z nového programu EU pro vzdělávání, odbornou přípravu, mládež a sport Erasmus+, z nového programu pro výzkum a inovace Horizont 2020 a rovněž ze strukturálních fondů EU. Například program Erasmus+ bude zajišťovat finance poskytovatelům vzdělávání s cílem zajistit, aby se jejich modely fungování přizpůsobovaly technologickým změnám a podpořil se rozvoj učitelů prostřednictvím otevřených internetových kurzů. Všechny vzdělávací materiály podporované programem Erasmus+ budou volně přístupné veřejnosti na základě otevřených licencí.

2.4 Dopad iniciativy „otevření systémů vzdělávání“ zvýší doporučení, která má v létě příštího roku zveřejnit pracovní skupina na vysoké úrovni pro modernizaci vyššího vzdělávání. Tato skupina, jejíž působení zahájila komisařka Vassiliou a již předsedá bývalá irská prezidentka Mary McAleese, v současné době posuzuje, jak může vyšší vzdělávání lépe využívat nových způsobů výuky a učení.

2.5 Tato iniciativa je provázána také s Velkou koalicí pro digitální pracovní místa, mnohostrannou platformou pro řešení nedostatečných dovedností v oblasti IKT a zaplnění až 900 000 neobsazených pracovních míst spojených s IKT.

3. Obecné připomínky

3.1 „Vzdělávání je společenský proces“ (John Dewey). Tím také zůstane, až bude využívat IKT ve velkém měřítku. Jeho úlohou není pouze přenos znalostí, ale také výchova občanů.

3.2 EHSV vítá sdělení Evropské komise Otevření systémů vzdělávání. Jedná se o způsob, jak prosazovat moderní systém vzdělávání, jenž je schopen rozvíjet schopnosti studentů, učitelů a společnosti jako celku díky tomu, že usnadňuje využívání nových digitálních dovedností a nových řešení na poli komunikačních a informačních technologií, čímž zajišťuje efektivitu procesu přenosu znalostí.

3.3 Vzdělávání je jedním z pilířů moderních společností a lidským právem. Žádná země nemůže přežít nebo se rozvíjet, pokud nemá dobrý vzdělávací systém. V dnešní době vede cesta k úspěchu přes uplatňování IKT při přenosu znalostí způsobem kombinujícím moderní a tradiční metody. Vzdělávání musí probíhat na základě správného přístupu s důrazem na ucelený rozvoj každého jedince a současně naplňovat reálné potřeby trhu z hlediska dovedností. Nelze opomíjet potřeby lukrativních trhů, ale systémy vzdělávání v Evropské unii také musí vycházet vstříc potřebám trhů, které lukrativní nejsou, jako jsou například některé druhy výzkumu, určité vědní obory či umění.

3.4 Pokud jde o inovace, byly školy vždy v čele. Podle EHSV tak cesta k úspěchu v oblasti vzdělávání vede přes vyváženost mezi tzv. tradičními vyučovacími metodami a využíváním nových technologií a přístupů. Dále se EHSV rovněž domnívá, že vzdělávací systémy musí být přizpůsobeny globálnímu vývoji společnosti a novým výzvám.

3.5 EHSV se již několik let zabývá otázkou inovativních koncepcí ve vzdělávání⁽¹⁾. Například nedávné stanovisko EHSV k tématu Přehodnocení vzdělávání podtrhlo, že výuka vědeckých, technických, inženýrských a matematických oborů (tzv. předmětů STEM) musí mít i nadále přední místo v rámci vzdělávacích systémů, neboť jde o oblasti s ústředním významem pro rozvoj technologické společnosti, v níž žijeme a v níž bude obrovská poptávka po lidských zdrojích s hlubokými znalostmi z vědeckých a technických oborů. Je však zapotřebí prezentovat studentům tyto disciplíny kreativnějším a poutavějším způsobem, a to již od mateřské školy. Takto včasný přístup má dobré výsledky a v řadě členských států jej lze považovat za osvědčený postup.

3.6 Důležité jsou jak digitální, tak online vzdělávací postupy. EHSV však konstatuje, že při využívání nových materiálů, formátů a dovedností k zajištění přenosu znalostí je velmi důležité zlepšovat obsah, efektivitu učení a učební výsledky.

3.7 EHSV má za to, že pro úspěch procesu otevírání systémů vzdělávání je kriticky důležité zapojení pedagogické obce, jakož i sociálních partnerů, které hájí její zájmy. Proto EHSV vítá myšlenku podpory sítí dobrovolných učitelů v zájmu sdílení osvědčených postupů a zavádění nových iniciativ.

3.8 EHSV si uvědomuje, že z obchodního hlediska nabízí nový digitální přístup a digitální prostředí obrovské příležitosti. Domnívá se však, že je zapotřebí obezřetnosti, zejména při využívání „otevřených zdrojů“. EHSV je sice toho názoru, že otevřené kurzy a zdroje mají v tomto procesu svou funkci, ale vzhledem k procesu certifikace a právním duševního vlastnictví⁽²⁾ vyžaduje trh jistou (dobrovolnou) klasifikaci a standardizaci. Stejně důležitá a vhodná je kritická analýza kvality vzdělávacích zdrojů.

3.9 EHSV uznává výhody „odvětví“ „otevřených vzdělávacích zdrojů“, pokud jsou tyto zdroje relevantní pro vzdělávací procesy a schopny stimulovat studium jazyků. Nepřetržitý všeobecný přístup k otevřenému vzdělávacímu obsahu vysoké kvality není k ničemu, pokud jej některá komunita nemůže využívat, neboť je tento obsah poskytován v jazyce, který většina členů dané komunity neovládá.

3.10 Podle EHSV je zřejmé, že navzdory obecným politikám na evropské úrovni, které prosazuje sdělení, závisí realizace řešení v praxi na tom, jak své politiky koncipují členské státy. V této souvislosti proto vyzývá EHSV k tomu, aby vedoucí političtí činitelé v členských státech zajistili realizaci řešení navržených na evropské úrovni, nezávisle na rozdílech, které panují mezi členskými státy, pokud jde o úroveň pokroku v těchto otázkách.

⁽¹⁾ Úř. věst. C 181, 21.6.2012, s. 143-149; Úř. věst. C 68, 6.3.2012, s. 11-14 a Úř. věst. C 68, 6.3.2012, s. 1-10.

⁽²⁾ Úř. věst. C 191, 29.6.2012 – kapitola 4.

3.11 Jako každá velká změna vyžaduje tato „revoluce“, jak jsme již uvedli, politické vedení v každém členském státě. S ohledem na výše uvedené vyzývá EHSV, aby byly dostupné programy financování – jak ty evropské, tak zejména programy vnitrostátní – využívány vhodným způsobem, tak aby podpořily navrhovanou vzdělávací „revoluci“. Program Erasmus+ a některá opatření programu Horizont 2020 sice navzdory vysoce kvitovanému navýšení prostředků v rámci různých rozpočtových položek nenabízejí řešení pro všechny otázky, ale správnou koordinací vnitrostátních rozpočtů s těmito opatřeními lze skutečně stimulovat vzdělávací systémy. Takový přístup vyžaduje správné strategie a politická rozhodnutí každého členského státu, přičemž je třeba mít na paměti, že neexistují univerzální řešení.

3.12 Navzdory tomu, co jsme uvedli ohledně významu digitálních technologií, se musí vzdělávání otevřít i jiným formám učení (například neformálnímu mimoškolnímu učení). V této souvislosti je dále nutné uvést, že média (coby zdroje informálního učení) mají v rámci vzdělávacího procesu zatím jen velmi malou váhu, a to navzdory obrovským možnostem, které skýtají coby doplněk formálního vzdělávání, a jejich podílu na chápání digitálních obsahů.

3.13 Podpora využívání nových technologií musí vycházet ze zásad přístupnosti pro celou učící se komunitu a jejího sociálního začleňování, zejména s ohledem na rozdílné společenské původy studentů a potažmo rozdílné podoby kontaktů, které mají s digitálním světem.

3.14 EHSV opakuje, že je nutné zapojit do definování osvědčených postupů a koncepcí, jež mají významně přispět ke zlepšení vzdělávacích výsledků, nejen vzdělávací komunitu, ale celou společnost.

4. Konkrétní připomínky

4.1 Prostředí pro otevřené učení (*open learning*)

4.1.1 Je nezbytné více a lépe investovat do kvality vzdělávání a odborné přípravy s cílem zlepšit dovednosti a zaměstnatelnost v zemích Evropské unie. Zejména v některých členských zemích musí být priority srozumitelné pro komunitu. Nemá smysl investovat do infrastruktury, pokud nebudou vyškoleni učitelé. Investice musí jednak i) posílit logistickou kapacitu škol a podpůrnou infrastrukturu a jednak ii) zlepšit „znalostní“ složku vzdělávacího procesu. To má zásadní význam, pokud se mají řádně využít možnosti financování existující v rámci různých evropských a vnitrostátních programů financování.

4.1.2 Je třeba ve velké míře sdílet osvědčené postupy. Ačkoliv mezi členskými státy existují rozdíly (nikoliv pouze strukturální, ale také kulturní), myšlenky, procesy a přístupy lze přizpůsobit skutečné situaci v konkrétní zemi. EHSV vítá myšlenku Komise vytvořit na evropské úrovni síť, která by tyto osvědčené postupy propagovala a zpřístupňovala všem členským státům.

4.1.3 Někteří studenti mohou mít sice přirozený digitální talent, ale aby byl proces digitálního vzdělávání úspěšný, budou potřebovat vedení k tomu, aby se naučili využívat nové technologie ke vzdělávacím účelům. Změnit se budou muset také některé návyky spojené s technologiemi. Budou si muset přivyknout vykonávat některé úkoly prostřednictvím technologických pomůcek, což bude zpočátku možná nesnadné a nepohodlné, ale později se to vyplatí. V mnohých směrech se studenti budou muset změnit stejně jako jejich učitelé a budou se o to muset snažit společnými silami.

4.1.4 K technologii je třeba přistupovat jako k prostředku, a nikoliv jako k cíli. Pokud nebudou učitelé a studenti vyškoleni, budou využívat nové nástroje starými způsoby. Ředitelé a další vedoucí pracovníci ve školách musí zajistit, aby byli rodiče informováni o nových metodách učení, pokud mají zájem na tom, aby byly skutečně zavedeny. Vzdělávací odvětví bude potřebovat vedoucí osobnosti s jasnou vizí.

4.1.5 Učitelé jsou pro vzdělávací proces důležitější než velikost učebny, čas v ní strávený, přítomnost či nepřítomnost technologie v učebnách i než samotné uspořádání škol a tříd. Skutečnost, že technologie „vtrhla“ do škol, lze vnímat jako příležitost ke zlepšení postavení učitelů, tedy k uznání a posílení jejich zásadní úlohy v rámci komunity. Začlenit nové vzdělávací procesy a technologické učební pomůcky do výuky ve třídách není jednoduchý úkol. Vyžaduje kvalifikované učitele s motivací k provedení změn.

4.1.6 Političtí činitelé proto musí zajistit, aby se technologie neprosadily ve vzdělávání na úkor profesionality a úsilí učitelů. Naopak technologie se musí podřídit vzdělávacímu procesu, který vedou učitelé.

4.1.7 Investice do proškolení učitelů by měly být obecně vyšší než částky, které se vydají na samotnou technologii.

4.1.8 Technologie často více pomáhá žákům, kteří pomoc potřebují nejméně ze všech. Ze statistik vyplývá, že vysokoškolští studenti a absolventi mají vyšší šanci dokončit hromadný otevřený on-line kurz (MOOC) než ostatní. Tyto kurzy samy o sobě nevyřeší ty nejaktuálnější vzdělávací výzvy, ale bylo by užitečné zařadit je do středoškolské výuky a odborné přípravy,

4.1.9 Velmi důležitá je transparentnost a uznávání dovedností získaných prostřednictvím IKT (jak ve škole, tak mimoškolně), stejně jako zajištění kvality procesů uznávání. Studenti, pedagogové a zaměstnavatelé musí být zapojeni do navrhování procesů uznávání, které je musí motivovat.

4.2 Otevřené vzdělávací zdroje

4.2.1 Pro podnícení využívání digitálních zdrojů a obsahu je jednoznačně zapotřebí posílit výuku cizích jazyků (zejména angličtiny), a to nejen mezi studenty, ale také mezi učiteli.

4.2.2 Vytvoření digitálních učeben vyžaduje předepsané pedagogické a organizační schopnosti těch, kdo je navrhují. Učebny mohou zvýšit účinek digitálního studia, pokud budou pojaty jako aktivní prostor pro učení, budou zaměřeny na studenty a budou mít k dispozici zdroje umožňující naplnit vzdělávací potřeby všech typů studentů.

4.2.3 EHSV souhlasí s tím, že internetové stránky Open Education Europa jsou důležitým krokem umožňujícím komunitě držet krok s celým procesem. Domnívá se, že jejich využívání by mělo být řádně propagováno a jejich obsah neustále monitorován a vyhodnocován. Bude třeba věnovat zvláštní pozornost jazykové rozmanitosti zdrojů, aby se tak posílilo jejich využívání.

4.3 Připojení a inovace

4.3.1 EHSV je si vědom toho, že kapacita infrastruktury IKT se v jednotlivých členských státech liší, což je závažná skutečnost, již je třeba zohlednit při realizaci jednotlivých návrhů. Nicméně rozvoj širokopásmové infrastruktury, zejména v odlehlých oblastech, by se měl stát/být i nadále prioritou.

4.3.2 Je důležité zajistit širší přístup k IKT znevýhodněným skupinám, a umožnit jim tak, aby se začlenily. Velký potenciál nabízejí komunitní služby/centra poskytující přístup k internetu a elektronickému učení a rovněž školní „elektronické knihovny“.

4.4 Spojené úsilí o využití příležitostí digitální revoluce

4.4.1 Podle EHSV je velmi důležité měřit účinky těchto politik. Jak je uvedeno výše, existují různé přístupy a různé úrovně zapojení komunity do vzdělávacích procesů. Je nutné, aby bylo možné měřit „digitální revoluci“ prostřednictvím klíčových ukazatelů výkonnosti, které budou zohledňovat nejen praktické otázky (procento studentů ve vzdělávacím systému, počet nových uživatelů otevřených zdrojů, počet počítačů a digitálních knih v učebnách atd.), ale také dopad nových digitálních metod na školy, studenty a učitele mimo jiné z hlediska zlepšení jejich jazykových schopností.

4.4.2 Upozornování na to, že do procesu musí být zapojena celá komunita, není nikdy nazbyt. Již jsme řádně zdůraznili učitele a jejich hlavní úlohu, ale je třeba uznat také významnou roli rodin a sociálního prostředí. Při provádění inovativních vzdělávacích politik podporujících začlenění budou rozhodující pomoc studentům při adaptaci na nové digitální učební pomůcky vždy muset poskytnout rodiny. Rodina se musí pozitivním způsobem zapojit do toho procesu změn. EHSV rovněž uznává jedinečný příspěvek komunitních pracovníků pracujících s mládeží a v dalších oblastech, součástí jejichž práce je umožňovat lidem všech věkových kategorií využívání různých vzdělávacích iniciativ a motivovat je k němu.

V Bruselu dne 26. února 2014

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Henri MALOSSE